

1 Sön e Trettondedagen, årg. 1
Jesu dop

Gt: Jes 42:1–7
Ep: Apg 18:24–19:6
Ev: Matt 3:13–17
Ps: Ps 89:20–29

Temat för första söndagen efter Trettondedagen är varken Johannes dop eller det kristna dopet, utan Jesu dop – men det är inte givet att predikanten kan eller bör hålla frågorna isolerade från varann, även om det är viktigt att hålla isär begreppen. Annars är det nog ganska vanligt att predika över Jesus som förebild och på ett eller annat sätt landa i att alla vi som döps i Jesu efterföljd är (också) Guds barn. Vilket borde få oss att fundera över vilka de ”andra” då är. Gruppidentitet är viktig för människan som social art, men baksidorna är många, som historien visar.

Urvalet av texter är intressant. Psaltarpsalmen 89 prisar David som Herrens utvalde smorde i ett försök att blidka Gud till att återupprätta riket, makten eller ätten, och skulle kunna läsas messianskt. Den gammaltestamentliga Jesajatexten 42:1-7 är en av de mest kända tjänarsångerna om Israels folk som Guds utvalde, en text som tidigt, redan i nya testamentet, kom att tillämpas på Jesus (se Sebastian Selvéns text om tjänarsångerna). Evangelietexten från Matt 3:13-17 skildrar Jesu dop som en nödvändighet för att uppfylla rättfärdigheten, en slags messiansk invigning (anden motsvarar smörjandet) och avslutas med ett eko från Jesaja 42: ”Detta är min älskade son, han är min utvalde”. Tankelinjen är alltså till synes klar: Jesus är messias och uppfyller löftena till David och till Israel.

Man kanske kan kalla detta ersättningsteologi, men så ser den kristna traditionella tolkningen ut och man bör komma ihåg att i kristen tradition är poängen med de här teologiska manövrarna att *genom* Jesus kan alla ouppfyllda förväntningar och förhoppningar komma *folket* till del – folket i utvidgad bemärkelse. Problematiskt blir det när vi utifrån våra perspektiv formar gruppidentiteter i kontrast till andra, som inte är öppna nog utan förutsätter motståndare. Och att undvika det är lättare sagt än gjort. Det är viktigt att påminna sig att när Jesus tolkas som messiansk tjänargestalt så är det i kontinuitet med Jesajas bilder av det utvalda folket: Gud är allas gud och förbundets syfte är ljus åt alla. Att den tidigkristna profetietolkningen sedan är ganska ansträngd är ett annat kapitel (se tidigare texter av Sebastian Selván och Thomas Kazen om profetietolkning).

Episteltexten från Apg 18:24-19:6 kan i det här perspektivet kännas lite som en främmande fågel. För det första handlar den inte om Jesu dop och messianska invigning utan om det kristna dopet. För det andra för den in den traditionella polemiken. Apollos bevisar att judarna har fel och de kristna rätt om att Jesus är messias.

I själva verket är episteltexten en nyckel för att förstå evangelietexten, åtminstone om vi är intresserade av texterna själva och inte bara av den kyrkoårstematik som de ibland pressas att tjäna. Matteus text om Jesu dop skiljer sig på en avgörande punkt från förlagan han använt, dvs Markus. Matteus låter nämligen Johannes Döparen protestera. Döparen försöker hindra Jesus med motiveringen att förhållandet dem emellan borde vara det motsatta. Jesus övertalar Döparen med att dopet behövs för att uppfylla all rättfärdighet. Argumenten är allt annat än tydliga. Men jämför vi med senare judisk-kristna evangeliefragment som bygger på Matteus så förstår vi det växande teologiska problem som börjat ta form på Matteus tid. Var inte Jesus syndfri? I så fall, varför döpas ”till syndernas förlåtelse”? När Jesu mor och bröder i Hebréerevangeliet föreslår att de ska gå till Johannes och döpa sig, svarar Jesus: på vilket sätt har jag syndat så att jag skulle gå och låta mig döpas av honom? Historiskt sett bör Jesus ha låtit sig döpas av samma anledningar som andra. Men ur teologisk synvinkel blev detta ett problem när människan Jesus bleknade bort till förmån för den himmelske Kristus.

Frågan är varför folk lät döpa sig av Johannes. Johannes förkunnade syndernas förlåtelse genom omvändelse och dop, säger Markus. Människor bekände sina synder och döptes av Johannes, säger Matteus. Inte för att bli förlåtna, men för att helga sina kroppar som tecken på att själen redan hade helgats genom rätt handlande, säger Josefus. I judisk tradition doppade man sig i vatten för att rena sig från rituell orenhet. Många har observerat att Döparen har vaga likheter med Qumransekten. Varför döpte Johannes?

Rening med vatten spelade stor roll i andra templets judendom men fanns också i andra kulturer och religioner. Vatten avlägsnar materiell smuts och metaforiska utvidgningar av reningsbruk med vatten ligger nära till hands. Faktum är att antiken kände fler döparsekter än Johannes och Jesus rörelser. Episteltexten antyder att Johannes döparens rörelse finns fortfarande som konkurrent till jesusrörelsen. Apollos känner vi från Paulus första brev till Korinth, där han är huvudkonkurrent på grund av sin "vishetslära" – ska vi gissa på alexandrinsk allegorisk utläggning av den hebreiska bibeln, à la Filon, med vars hjälp vad som helst går att leda i bevis, bara man har fantasi nog? Lukas som skriver långt senare vet att med Apollos var det något fel, något otillräckligt, och kopplar samman det med Johannesdopet. Om han fått detaljerna rätt kan diskuteras, men i förbifarten får vi en pusselbit.

Pusselbiten säger att Jesusrörelsen hade konkurrenter och att dopets roll och betydelse inte var självklar under det första århundradet. Jesus började antagligen som döparlärjunge, men bytte spår. Hans galileiska verksamhet innehåller inga vattendop. När hans efterföljare sedan återupptar Johannes verksamhet kan dopets betydelse och funktion variera. Jesusrörelsen gör anspråk på att Jesus var messias och kom med anden. Men andra döparrörelser gör andra anspråk. Var inte Jesus underställd döparen? Nej, hävdar somliga kristna, han var överlägsen, han var syndfri, han behövde egentligen inte döpas, han gjorde det bara för att uppfylla all rättfärdighet (profetiorna?), Johannes själv erkände sin underlägsenhet.

Att tala väl om sina konkurrenter är svårt. Gud är allas gud och uppfyller sina förbundslöften så att de kommer alla folk till del – men bara genom vår messias! Bara genom vårt dop! Bara genom vår teologi! Bara genom våra hierarkier! Om budskapet den första söndagen efter Trettondedagen är att Jesus kallas eller invigs till sitt messianska uppdrag vid sitt dop, vem riktar sig då det uppdraget till och på vilka villkor? Älskad och utvald, ett ljus för alla folk, är det möjligt utan överlägsenhet?